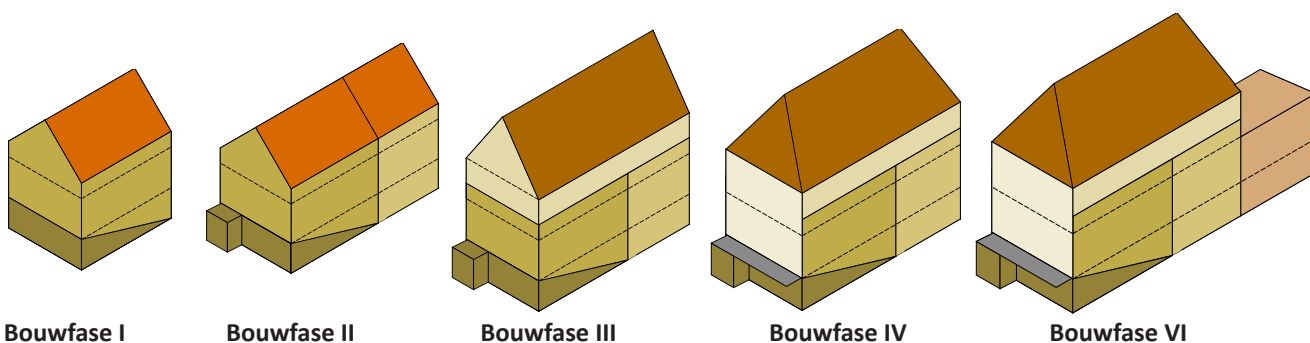

4.0 Bouwgeschiedenis

Uit het onderzoek is een mogelijke bouwgeschiedenis gereconstrueerd. Deze bouwgeschiedenis kent negen belangrijke bouwfasen die zich kenmerken zich door wijzigingen in de structuur of de opzet van het pand. Uiteraard hebben er tijdens de afgelopen 400 jaar meerdere kleinere aanpassingen aan het pand plaatsgevonden. Deze aanpassingen zijn echter niet als afzonderlijke bouwfase te herkennen of te dateren.

Bouwfase I	1592	Houtopslag
Bouwfase II	> 1601 - 1630	Woonhuis
Bouwfase III	1634 - 1672	Verhoging
Bouwfase IV	begin 19 ^e eeuw	Lijstgevel
Bouwfase V	eind 19 ^e eeuw	Modernisering
Bouwfase VI	eerste helft 20 ^e eeuw	Achteraanbouw
Bouwfase VII	1970	Wijziging alkoof
Bouwfase VIII	1974-1976	Wijziging trappenhuis en indelingen
Bouwfase IX	1976-2014	Aanpassingen

Bouwfase I

Bouwfase II

Bouwfase III

Bouwfase IV

Bouwfase VI

Inleiding

Oosterhaven 20 is een pand in een bouwblok dat wordt begrensd door de Oosterhaven, de Kromhoutsteeg, het Gedempte Achterom en het Waaigat. Dit bouwblok is in opzet ontstaan na het graven en realiseren van de Oosterhaven tussen 1577 en 1591, destijds de Nieuwe Haven genoemd.

De grond aan de noordzijde van de haven werd door het stadsbestuur uitgegeven in vijfendertig afzonderlijke percelen waarop gebouwd kon worden. In 1591 werden deze percelen verkocht, genummerd vanaf de Wijdesteeg tot aan het Waaigat. Het huidige Oosterhaven 20 staat op perceelnummer 25. De percelen hadden allen een breedte van 24 voet, circa 6,7 meter.

Aan de kopers van de percelen werd door het stadsbestuur van Medemblik een aantal voorwaarden gesteld. Zo dienden zij binnen twee jaar hun kavel te bebouwen en de zuid- en zijgevels van de nieuwe huizen moesten in steen worden opgetrokken. Rieten dakbedekking was uit den boze, ter voorkoming van brand moesten de daken van pannen of leien worden voorzien ('*hart dack*').⁽⁸⁰⁾

In de Hollandse steden werden gewone woonhuizen tot het eind van de 16^e eeuw meestal nog in hout gebouwd. Onder druk van stadskeuren en bouwvoorschriften zoals in Medemblik van toepassing, werden steeds meer huizen in steen opgetrokken. Eerst de zijmuren en later ook de gevels werden in steenachtig materiaal gerealiseerd. In eerste instantie bestond dit materiaal soms slechts uit aangesmeerde klei of leem maar later werden bakstenen toegepast.

In vervolg op de muren werden ook rieten daken verboden en werd het verplicht dakpannen of leien te gebruiken. Dergelijke bouweisen zijn de voorlopers van het huidige bouwbesluit waaraan tegenwoordig moet worden voldaan bij het bouwen van huizen en andere gebouwen.

Bouwfase I (1592) Houtopslag

Uit de bewonersgeschiedenis is afleesbaar dat het aangekochte perceel kort na de koop in 1591 weer werd doorverkocht. Vermoedelijk was de bouwgrond als speculatie gekocht. De nieuwe eigenaar, Hendrick Tjisz Houtcooper, heeft de eerste bebouwing in 1592 gerealiseerd. Uit de bewonersgeschiedenis komt eveneens naar voren dat het pand als houtopslag diende. De bouwsporen in het pand bevestigen dat de eerste bebouwing in eerste opzet niet als woonhuis fungeerde.

In het metselwerk van de rechter zijgevel is ter hoogte van de begane grondvloer een overgang in baksteenformaat afleesbaar. Dit kan duiden op een vroegste bebouwing van slechts één bouwlaag en een kap; de houtopslag. In de zware vloerbalken van de begane grondvloer zijn inkepingen van dubbele houten schoren aanwezig. Deze dubbele schoren waren wellicht nodig voor de zware belastingen van de houtopslag. Het gebruik van soms nauwelijks afgewerkt balkhout voor deze begane grondvloer in verschillende houtformaten wijst op een functionele toepassing waarbij de esthetische aspecten geen rol speelden.

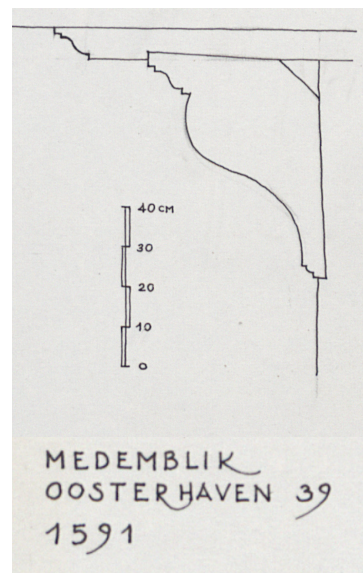
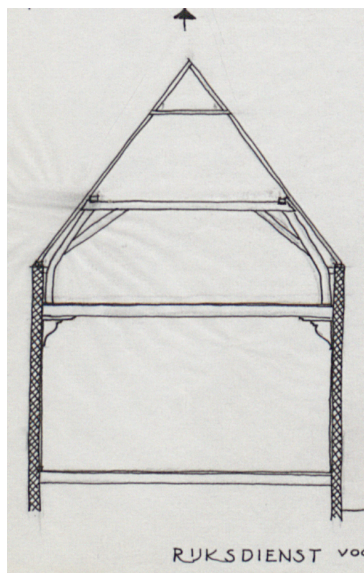
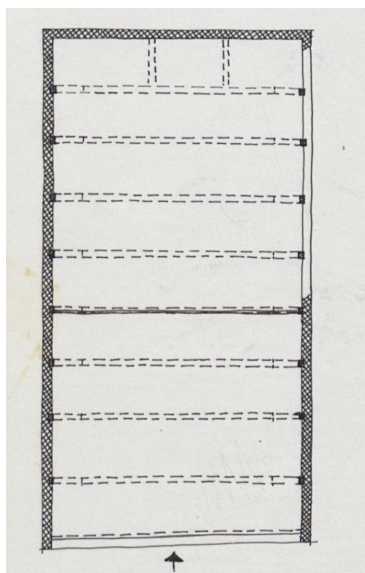
Hoewel het metselwerk in de zijgevel op een afzonderlijke bouwfase van één bouwlaag wijst, is het aannemelijk dat het voorste deel van het pand kort na de verkoop hoger was opgetrokken. De voorgevel van het pand zal opgenomen zijn geweest in de gevelrij met belendende panden die als woonhuis werden gebruikt. Op basis van de nog aanwezige houtconstructies bestond de eerste bouwfase uit een ondiep pand met twee bouwlagen en een kap; souterrain, begane grond en kapverdieping. Dendrochronologisch onderzoek kan eventueel de verschillen in ouderdom opleveren van het toegepaste hout voor de draagconstructies.

Het laat 16^e -eeuwse pand was opgebouwd met gemetselde zijgevels en een dragend houtskelet. De zijgevels werden uitgevoerd in steens metselwerk. Dit steens metselwerk was opgetrokken tot de vloerhoogte van de kapverdieping. Vanaf dat vloerniveau kwam een hoge borstwering in halfsteens metselwerk. Op de borstweringen rustten de houten daksporen van de kap.

In het metselwerk van de zijmuren werden houten balken opgenomen, zogenaamde platen. Op deze platen stonden de muurstijlen van het houtskelet. Dit houtskelet was samengesteld uit houten muurstijlen en vloerbalken op korbelen. Alle korbelen zijn inmiddels verwijderd maar uit de nog aanwezige pengaten en toognagels zijn de formaten te herleiden. In meerdere panden aan de Oosterhaven zijn in de 16^e -17^e eeuw dergelijke korbelen toegepast, bijvoorbeeld in Oosterhaven nummer 39. Er zijn geen sporen van sleutelstukken tussen de vloerbalken en de korbelen. Het ontbreken van sleutelstukken wijst meestal op een pakhuisfunctie van het pand.

De afmetingen van de muurstijlen wijzen erop dat het houtskelet direct met het metselwerk is aangebracht. De houten stijlen zijn slechts 120 mm dik. Met deze houtafmeting staken de muurstijlen aan de binnenzijde iets voor het metselwerk uit en kon het metselwerk aan de buitenzijde achter de stijl doorlopen. Dergelijke bouwkundige details wijzen op een overgangsfase van volledige houtbouw naar het bouwen met stenen bouwmuren.

Tekening houtskelet en korbeel
Oosterhaven 39, maart 1962
(Afbeelding: RCE, Amersfoort)

Druipgoot of osedrup

In de historische stadskeuren en verkoopbepalingen was het gebruikelijk een druipgoot voor te schrijven. Tussen de huizen moest een bepaalde afstand vrij worden gehouden, om een druipgoot te kunnen maken. Men had nog niet overal goten en het regenwater liep van de daken tussen de huizen door naar beneden. Via de druipgoot liep het water naar voren of naar achteren. Aangezien de huizen van de Oosterhaven tegen een dijk werden gebouwd liepen de druipgoten hier naar achteren. Een dergelijk druipgoot werd ook een ose of osedrup genoemd. Tussen veel verschillende panden aan de Oosterhaven is een dergelijke ose nog zichtbaar. Vaak is de ruimte tussen twee panden bij de voor- en achtergevel dichtgezet maar soms is de ruimte benut bij de bouw van een nieuw pand. Door de nieuwe bouwmuren verder naar buiten te plaatsen verviel de druipgoot maar werd het huis breder en kreeg men meer ruimte in het interieur. Bij Oosterhaven 20 is de vrije ruimte tussen de bouwmuren aan beide zijden nog aanwezig.

Een bijzondere constructiemethode

Van de toenmalige zolderverdieping werden de borstweringen in halfsteens metselwerk uitgevoerd. Door halfsteens metselwerk toe te passen in plaats van steens metselwerk spaarde men materiaal uit en vooral ook gewicht. Het metselwerk werd aan weerszijden van de houten muurstijlen naar binnen omgezet. Dit omzetten was uitgevoerd over de gehele hoogte van de borstweringen waardoor er soort sleuven ontstonden. In de sleuven stonden verticale houten staanders om de muurplaat te dragen of stonden eikenhouten krommers van de kapconstructie. De door het omzetten onstaande halfsteens muurdammen werden gerealiseerd om het metselwerk van de zijmuren stabiel te maken. De muurdammen behoorden tot de oorspronkelijke constructie van het pand en werden gelijktijdig met de zijgevels en het houtskelet aangebracht.

Dergelijke muurconstructies met omgezet metselwerk vormden een overgangsfase in het versteningsproces van de stedelijke bebouwing. Tussen de periode dat zijgevels geheel van hout werden gemaakt en de daarop volgende bouwmethode waarbij de bouwmuren volledig in metselwerk werden opgetrokken, kwamen diverse varianten voor van gecombineerde toepassingen. Een combinatie met omgezette muurdammen komt in Noord-Holland slechts sporadisch voor. Hoorn had tot 2009 een gedateerd voorbeeld van een dergelijke constructie; Grote Noord 31 uit 1547-1550. Twee andere voorbeelden zijn aanwezig in Edam, Spuistraat 2 en in Enkhuizen, Waagstraat 8. Bij deze voorbeelden waren de muren van de gehele begane grondverdieping voorzien van omgezet metselwerk.⁽⁸¹⁾

Foto omgezet muurwerk eerste verdieping met sleuven voor houten muurstijlen. Het bovenste (dichte) metselwerk is gerealiseerd bij de verhoging van het pand tijdens bouwphase III